

entrevistem a...

L'Encarna Pérez és una apassionada de la seva feina. Logopeda i doctora en psicologia, alterna la docència universitària amb la pràctica logopèdica amb infants. Autora de diverses publicacions actualment dirigeix un grup de treball en la traducció i baremació en llengua catalana del test d'escriptura i lectura TEYL.

Ens expliques què fas professionalment...?

Actualment, porto la direcció del Centre Psicopedagògic i de Logopèdia Santa Eulàlia de Ronçana, juntament amb la Cristina Vila; és un projecte que es va iniciar l'any 1987 a Sant Adrià del Besòs (Barcelona). Faig docència als graus de psicologia i de logopèdia de la Universitat Autònoma de Barcelona. I faig formació per diferents institucions públiques i privades, sobre tot per Serveis Educatius.

Què t'apassiona de la teva feina?

La possibilitat que tinc d'anar combinant la pràctica clínica i l'estudi constant a què t'obliga fer docència a la Universitat. És un binomi perfecte teoricopràctic: els infants que atenem m'ajuden a comprendre i valorar les aportacions teòriques amb una perspectiva crítica i la teoria m'ajuda a entendre millor els infants. I això em fa créixer professionalment: conec millor els infants i sempre tinc coses per explicar al meu alumnat.

Un autor que et colpeixi... i una línia psicològica...

Piaget, sense dubte. Vaig tenir la sort d'aprendre la pedagogia operatòria de la mà de la Genoveva Sastre, la Montserrat Moreno, l'Aurora Leal, la Dolors Busquets... i aprofundir en la teoria del coneixement de Piaget. És un dels pilars de la intervenció psicopedagògica del nostre centre. I la teoria psicològica que em

Els infants [...] m'ajuden a comprendre i valorar les aportacions teòriques amb una perspectiva crítica i la teoria m'ajuda a entendre millor els infants

demanen no pot ser una altra que la teoria genètica. En llenguatge, en Miquel Serra ha estat sempre el meu referent.

Quins projectes tens entre mans?

Acabar un llibre sobre avaluació, diagnòstic i intervenció en les dificultats del llenguatge oral. Està pràcticament enllestit, però no paro d'afegir-hi coses. També estem treballant en la versió catalana del TEYL. I tenim en estudi obrir un altre centre que segueixi l'esperit del CPL Santa Eulàlia. Ens ho estem estudiant amb calma perquè els centres Santa Eulàlia i Sant Adrià van coexistir durant quatre anys i va ser esgotador. Ara la situació personal és una altra i és pràcticament segur que ho intentarem.

ENCARNA PÉREZ

Logopeda i doctora en psicologia
Codirectora del Centre Psicopedagògic
i de Logopèdia Santa Eulàlia

El Centre Psicopedagògic i de Logopèdia Santa Eulàlia és tot un referent. Què us diferencia dels altres?

No sé si som o no diferents; hi ha molts centres amb grans professionals que fan bons treballs de valoració i d'intervenció. Puc dir-te que el nostre és un treball d'equip amb una forta formació teòrica. L'exploració exhaustiva és una exigència del nostre centre; fem un ús racional però profund dels instruments d'avaluació i derivem tant a la sanitat pública com a la privada per tal que es realitzin exploracions complementàries. D'aquesta manera, arribem a un coneixement complet de què li passa a l'infant i podem establir de manera acurada el diagnòstic i els objectius de la intervenció. En el tractament de les dificultats lectoescriptores fem servir un programa que s'ajusta a les dificultats dels infants però partint del nivell que cada infant necessita: el nostre programa ACOS. I també mantenim estretes col·laboracions amb les escoles, tant en l'exploració com en la intervenció, que és fonamental per l'evolució de l'infant.

Quines dificultats ateneu de forma més freqüent? Alguna vegada t'hem sentit comentar que has diagnosticat pocs casos de dislèxia...

Fem atenció al nostre centre i, actualment, entrem a sis escoles. Les dificultats que atenem són variades dins la psicologia, la psicopedagogia i la logopèdia. Però les dificultats amb el llenguatge oral i escrit són per les quals ens fan més demandes.

Quant al diagnòstic de dislèxia que em preguntes, és veritat que diagnosticuem pocs infants amb aquest trastorn. L'experiència de 23 anys treballant amb les dificultats de

lectura i escriptura ens fa compartir la idea d'aquestes dificultats com un contínuum, en l'extrem de qual se situa la dislèxia com un trastorn específic i persistent. Per tant, totes les dificultats lectoescriptores que presenten els infants, ni són un trastorn ni poden ser diagnosticades de dislèxia, perquè si ho fésim així reduiríem el contínuum a una situació dicotòmica (dislèxia - no dislèxia), que no es correspon a la realitat que nosaltres trobem. A més, és necessari fer un tractament abans de donar el diagnòstic definitiu per veure si les dificultats són persistents o es modifiquen amb la intervenció, cosa que succeeix en la major part dels casos quan es fa una intervenció sistemàtica i adaptada al perfil de dificultats que presenta l'infant. No es tracta de llegir per llegir. Els resultats ens donen pocs infants diagnosticats de dislèxia.

Totes les dificultats lectoescriptores que presenten els infants, ni són un trastorn ni poden ser diagnosticades de dislèxia

I el TEYL en català, ens expliques de què tracta (objectius)?, en quin moment veurà la llum?

L'adaptació del TEYL al català és fruit d'un treball conjunt amb els professionals del nostre centre i el grup de psicopedagogues i mestres d'educació especial d'Osona. Té els mateixos objectius que el TEYL castellà: permetrà fer el perfil de dificultats lectoescriptores a partir de la descripció de les habilitats i dels coneixements que no funcionen adequadament i del nivell de processament i de les tasques en què apareixen les dificultats. És un projecte més que portem en paral·lel en la nostra activitat quotidiana. Espero que no triguï gaire a estar acabat.

Què valoren positivament del sistema educatiu? Respecte al tracte amb el llenguatge...

Sobretot, el desig que té el nostre professorat de saber més amb relació al llenguatge oral i escrit. Pensa que fem formació els dissabtes i fora del seu horari laboral. Però, amb relació al llenguatge, en el sistema educatiu encara falten moltes coses.

Quins canvis proposaries al sistema educatiu?

Al meu parer, s'hauria de sistematitzar l'atenció que l'escola ha de donar a les dificultats en el llenguatge oral i escrit perquè els criteris siguin clars i siguin els mateixos per a tots els infants però contemplant les particularitats de cada cas. Aquests criteris no han de dependre de l'escola, del professorat ni tampoc del professional de l'EAP. Tots els infants han de tenir les mateixes oportunitats, no?, doncs les directrius han de sortir del sistema.

[El més positiu del sistema educatiu és] el desig que té el nostre professorat de saber més amb relació al llenguatge oral i escrit

El llenguatge oral, "el gran oblidat"?

Jo et diria "el gran desconegut". No es pensa que sigui un instrument per a la cognició i l'aprenentatge i, com ja vam parlar en les Primeres Jornades Prisma, quan el llenguatge oral no funciona pot repercutir de forma important en l'escolaritat dels infants. La major part de demandes de dificultats lectores i d'aprenentatge que tenim al centre són el resultat d'una situació inadequada amb el llenguatge oral.

Per què és tan important el llenguatge respecte als aprenentatges? Pot ser un obstacle per a l'escolaritat? I un avantatge?

A partir dels quatre anys, el llenguatge oral ja és un instrument per aprendre i per explicar

[El llenguatge oral és] "el gran desconegut". No es pensa que sigui un instrument per a la cognició i l'aprenentatge

el que s'ha après. Quan un infant necessita tractament logopèdic pel llenguatge, aquest no està funcionant com a instrument d'aprenentatge. Aquest infant té dues fonts de dificultats per aprendre: els continguts escolars i el llenguatge com a mitjà per aprendre'ls. Per contra, un infant que té un bon nivell lèxic i semàntic, que produeix estructures sintàctiques complexes, i que té facilitat per planificar el seu pensament... és un infant que té més facilitat per aprendre i organitzar els conceptes i els seus significats (per la qual cosa els seus aprenentatges són més sòlids), que pot establir relacions semàntiques més complexes entre els diferents continguts apresos, que pot donar explicacions coherents, etc. Té únicament una font de dificultat: els continguts escolars. Ambdós infants no parteixen de la igualtat: el primer inicia el camí des del desavantatge que li provoquen les seves dificultats amb el llenguatge oral, mentre que l'altre infant l'inicia des de l'avantatge que li dóna el fet de tenir un bon nivell de llenguatge oral. Probablement no arribin al mateix lloc i, si ho fan, serà a costa d'un gran esforç per part del primer infant.

Amb què es confonen les diferents dificultats en el llenguatge?

Amb la timidesa, el desinterès, la inatenció, la desmotivació, el baix rendiment, el poc esforç, les poques capacitats, el poc vocabulari, el nerviosisme quan no surten les paraules... Continu? Tot això és el que senten els infants amb dificultats de llenguatge oral i escrit... i les seves famílies.

I davant les expressions "ja parlarà", "deixem un temps perquè maduri", etc., què dius?

Fa molts anys que les investigacions en l'adquisició del llenguatge han posat de manifest que els infants comencen a parlar cap als 12

mesos. Als 2 anys i mig ja produeixen oracions simples i complexes. Són petits, però el llenguatge té el seu ritme de desenvolupament. Hi ha infants que necessiten una mica més de temps però quan entren a l'escola bressol la situació canvia i el llenguatge creix de forma adequada. Si als 18 mesos un infant no camina, se li fan exploracions per conèixer què pot estar passant. Quan parlem del llenguatge, la situació canvia, malgrat que les dificultats poden condicionar tota la realitat infantil. Si un infant no parla quan té més de 2 anys, també s'haurien de fer exploracions per conèixer si les bases necessàries per al desenvolupament del llenguatge són les adequades. Però les derivacions no són usuals en edats primerenques i sí que són usuals les expressions que has comentat. Per tant, et dic que són recomanacions equivocades i perilloses.

Quines recomanacions faries als docents?

Jo els recomanaria que quan un infant no segueixi la mateixa evolució que els seus iguals, tant en llenguatge oral com en llenguatge escrit, orientin les famílies sobre la necessitat que l'especialista valori la situació. Això no significa que hi hagi un problema, però pot ajudar a detectar dificultats que potser més endavant farien més difícil la seva recuperació, tant per les dificultats en si mateixes com per les seves repercussions. Els estudis i la clínica han demostrat que l'atenció precoç facilita el treball i una millor evolució.

En la formació universitària de futurs professionals i mestres...

Hi ha de cabre el llenguatge. Les disciplines en què està implicat (mestres, psicòlegs, psicopedagogs, pediatres...) han de donar una bona formació que es correspongui amb la relació que aquests professionals tindran amb el llenguatge oral i/o escrit: detecció, valoració, atenció, derivació, etc. Els professors, sobretot, han de tenir una formació molt completa sobre els processos de lectura i escriptura per tal que puguin dissenyar programes d'ensenyament ajustats a aquests processos i es puguin reduir les dificultats en el seu aprenentatge.

Quines són les demandes del teu alumnat universitari?

Ens demanen formació de qualitat. Quan tenen una mancança en la seva formació, demanen a la facultat que s'impliqui en la solució. Tant en el curs passat com en aquest, han demanat i tingut formació complementària per omplir forats provocats pel pas de la diplomatura al grau de logopèdia. També hem fet reunions per coordinar assignatures d'avaluació i intervenció, coordinació necessària per donar coherència als continguts i que també reclamava l'alumnat. Són dos exemples que posen de manifest que la qualitat de la formació és un objectiu pel nostre alumnat i, lògicament, també pel professorat i per l'equip de deganat de la nostra facultat, que atén les seves demandes i busca les millors solucions.

I les famílies, quin paper tenen en el desenvolupament del llenguatge?

Fonamental en la seva adquisició. El llenguatge sorgeix en les interaccions que l'infant té amb l'adult, a partir de com aquest intervé en les interaccions, com adapta el seu llenguatge, com modifica les produccions del seu fill... De vegades hi ha un retard per poca estimulació, que desapareix quan l'infant entra en el sistema educatiu per l'atenció que des d'aquest es dóna al llenguatge en les primeres etapes. Però les famílies no són responsables quan una situació de retard es consolida en un trastorn, com ja ho va posar de manifest fa molts anys la Gina Conti-Ramsden. El trastorn del llenguatge sense causes que el provoquin no és una situació determinada a un grup social o a un estil educatiu; també es presenta en famílies estimuladores, amb un alt nivell econòmic, cultural i lingüístic. Es parla d'un component genètic, però d'això no en són responsables les famílies d'aquests infants.

Marta Rabasseda Sánchez
Logopeda especialitzada
en llenguatge escrit i comunicació
marta.rabasseda@prisma.cat